

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність роботи. Сучасний світовий розвиток відбувається під впливом процесів глобалізації, що спричиняють суттєві суспільні зміни. Серед них на розвиток України найбільш впливають: інтеграційні процеси (євроінтеграція), інформатизація суспільства (побудова інформаційного суспільства), забезпечення сталого розвитку (формування суспільства стійкого розвитку), інноватизація суспільства (формування інноваційного суспільства), активізація участі громадськості (формування громадянського суспільства), демократизація суспільства, боротьба з корупцією.

Реакція України на глобалізаційні впливи проявляється у виявленні найбільш суттєвих проблем, що виникають при таких змінах, виробленні відповідних управлінських рішень для їх вирішення, задіянні механізмів державного управління для їх реалізації, а також у контролі досягнення запланованих результатів. Відбувається масштабна трансформація вітчизняного державного управління шляхом приведення його у відповідність новим вимогам і потребам розвитку суспільства.

Цей процес супроводжується посиленням розвитку механізмів трансформації державного управління, серед яких в Україні розроблено численні стратегії, державні політики, державні та регіональні програми (соціально-економічного розвитку і цільові), національні та інші проекти у різних сферах, галузях, регіонах, відносинах суспільства. Для їх реалізації значною мірою задіяно механізм державного бюджетування.

Розвиток трансформаційних тенденцій державного управління досліджено та описано в численних працях українських та зарубіжних учених, зокрема, В. Авер'янова, А. Балашова, Д. Бостона, Т. Бутирської, О. Васильєвої, К. Ващенко, Р. Войтович, В. Волкової, В. Воротіна, М. Гамана, Д. Гвішіані, В. Гейця, В. Гурковського, Б. Гурне, Н. Дніпренко, Я. Жовнірчика, Т. Іванової, В. Князева, І. Кравчук, А. Кузнєцова, В. Купрія, М. Лахижи, Н. Нижник, С. Майстра, В. Мартиненка, Т. Мотренка, Т. Поспелової, Л. Приходченко, Г. Псарьова, О. Пухкала, Г. Райта, І. Радзівського, М. Рудакевич, Р. Фатхутдінова, В. Форрестера, В. Цветкова, Н. Чалої, В. Юрчишина та інших.

Держава, регіон, галузь, місто, територіальна громада є багато параметричними й динамічними соціальними системами, що ускладнює розуміння процесів в них, а відтак, й управління ними. Внаслідок цього, розвиток механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін, потребує нових підходів до дослідження з урахуванням сучасного світового досвіду. Окрім системного, ситуаційного, структурно-функціонального та морфологічного підходів, що стали класикою наукових пошуків з державного управління, є доцільним застосування й синергетичного підходу, що поступово опановує науковий світ. У цьому напрямку найбільш відомими є праці зарубіжних учених, серед яких: І. Пригожин, Г. Хакен, В. Василькова, М. Єльчанінов, С. Капіца, Г. Касперович, О. Князева, С. Курдюмов, А. Лоскутов, Г. Малинецький, А. Назаретян, Г. Ніколіс,

А. Самарський, Д. Чернавський та інші. Бачення синергетичного розвитку процесів державного управління надано у роботах українських дослідників: В. Бакуменка, Л. Бухаріної, О. Дегтяря, Н. Діденко, Ю. Дмитрієнка, Ю. Древаля, Д. Єльчанінова, С. Квітки, М. Макаренка, Н. Нижник, І. Олійченка, В. Олуйка, І. Парубчака, І. Письменного, А. Помази-Пономаренко, Н. Сапи, С. Серьогіна, В. Солових, А. Халецької, А. Хомутенко, І. Черленяка та інших.

В той же час, у вітчизняній галузі науки державного управління ще не було застосування синергетичного підходу до дослідження розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін з позиції системної самоорганізації. Саме це обумовило вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота висвітлює результати наукових досліджень автора, одержані у процесі виконання науково-дослідної роботи кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за темою «Управління проектами регіонального розвитку» (номер державної реєстрації ДР № 0112U001161), у межах якої автор обґрунтувала розвиток механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі *завдання*:

- проаналізувати сучасний науковий доробок щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін та розкрити їх сутність;
- розкрити причинно-наслідковий зв'язок впливів держави на суспільство та відповідних змін в ньому та визначити основні складові елементи та напрями вектору суспільних змін;
- сформулювати концептуальну основу дослідження, обґрунтувати підхід до розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін, а також розробити методологічний підхід до аналізу та оцінювання станів системи державного управління;
- розглянути можливості застосування положень концепції дисипативної самоорганізації при формуванні державно-управлінських рішень, обґрунтувати необхідні умови для інноватизації державного управління на цій основі та визначити відповідний соціальний ефект;
- виділити основні трансформаційні тенденції державного управління в контексті суспільних змін, визначити та проаналізувати стратегічний вектор суспільного розвитку, напрями і тенденції розвитку програмно-цільових механізмів трансформації державного управління, а також показники бюджетування державних цільових програм за напрямиами зовнішнього вектору

глобалізаційних впливів;

– провести експертне опитування серед державних службовців щодо найбільш суттєвих питань розвитку державного управління в Україні у контексті процесів та механізмів його самоорганізації та виділити парадигму розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін;

– розглянути можливості переходу до перспективного стану нової парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в Україні в умовах суспільних змін та запропонувати відповідні науково-практичні рекомендації.

Об'єкт дослідження – державне управління в умовах суспільних змін.

Предмет дослідження – розвиток механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становлять фундаментальні положення науки державного управління, політології та соціології, наукові праці провідних вчених у цих галузях наук, законодавство України, міжнародні правові документи, статистична інформація, матеріали вітчизняної та іноземної практики щодо трансформаційних тенденцій державного управління та суспільних змін. З використанням логіки наукового методу та методу «дерева цілей» визначено мету та напрями дослідження. За допомогою методів системного аналізу та синтезу стану наукових досліджень з державного управління сформульовано наукову проблему розвитку механізмів трансформації державного управління в Україні в контексті суспільних змін та розкрито її сутність. Для виявлення у системі державного управління численних суб'єкт–об'єктних державно-управлінських відносин між органами державної влади та суспільними сферами, галузями і відносинами використано системний підхід. Із застосуванням синергетичного підходу виділено та проаналізовано цикл державного управління, що реалізує такі відносини на засадах самоорганізації. На цій основі визначено інтегровану систему чинників самоорганізаційної спроможності розвитку системи державного управління, яку покладено в основу розвитку механізмів трансформації державного управління. Проведено експертне оцінювання пріоритетних напрямів удосконалення процесів та механізмів самоорганізації в системі державного управління. Можливість переходу до перспективного стану нової парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін та рекомендації з її реалізації запропоновано на основі виділення та застосування основних чинників дисипативної самоорганізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін. Наукову новизну дисертаційного дослідження визначають такі основні положення:

вперше:

- виділено парадигму розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін як теоретико-методологічну модель у вигляді дисциплінарної матриці з чотирма рівнями, серед яких: суспільні зміни (зовнішньо та внутрішньо зумовлені); система державного управління (органи державної влади, система їх взаємозв'язку, організаційні, координуючі, регулюючі та контролюючі впливи); механізми трансформації державного управління (практичні заходи, засоби, інструменти, важелі впливу); сукупність цінностей, методів, технічних навичок (засади та засоби розвитку механізмів);

- обґрунтовано підхід до розвитку механізмів трансформації державного управління (стратегічних, програмно-цільових, нормативно-правових, ресурсних) в контексті суспільних змін шляхом виділення та застосування при їх формуванні основних чинників дисипативної самоорганізації соціальних систем: ідей, технологій, ресурсів, умов, впливів, менеджменту (інтегральний чинник діяльності суб'єкта управління), виконання (інтегральний чинник діяльності об'єкта управління), моніторингу, сукупна дія яких забезпечує самоорганізаційну та інноваційну спроможність розвитку системи державного управління, утвореної з органів державної влади та їх впливів на суспільство, і зумовлює перехід у новий упорядкований стан з урахуванням цілей розвитку такої системи;

удосконалено методологічний підхід до аналізу та оцінювання станів системи державного управління, який відрізняється від відомих тим, що для відслідковування змін ситуаційного проблемного поля та прогнозування розвитку такої системи запропоновано в якості критеріїв та показників їх визначення застосовувати виділені чинники дисипативної самоорганізації соціальних систем;

дістали подальшого розвитку:

- положення концепції дисипативної самоорганізації, запропонованої Г. Хакеном в межах науки синергетики, на систему державного управління, яка є соціальною та відкритою, шляхом виділення в якості безлічі елементів її складових суб'єкт-об'єктних відносин (підсистем) як базових елементів такої самоорганізації, що супроводжуються циклами управління та впливами, які здійснюються, здебільшого, незалежно від інших відносин і хаотично змінюють значення комплексних параметрів всієї системи, тобто роблять її дисипативною;

- виділення основних трансформаційних тенденцій державного управління в контексті суспільних змін, серед яких: перехід від класичної консервативної моделі державного управління до креативної, що оперативно та інноваційно реагує на зміни у світі та в суспільстві; приведення у відповідність потребам суспільства; підвищення самоорганізаційної спроможності шляхом вибору кращого варіанту управління за обраними критеріями в умовах, що склалися; забезпечення збалансованості публічного управління та налагодження ефективного взаємозв'язку з населенням; підвищення ролі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування як інформаційно-комунікативних елементів між публічною владою та суспільством; зміна загальних підходів;

зміни у системі принципів, виходячи з яких державне управління реалізується у сучасному світі;

- положення теорії антикризового управління шляхом застосування чинників дисипативної самоорганізації до кризових (нестабільних) ситуацій в соціальних системах, зокрема у державному управлінні, визначення криз ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту, виконання, а також системної кризи, яка має ознаки кількох або всіх із зазначених криз, та виділення загального поля кризових ситуацій в соціальних системах;

- категорійно-поняттєвий апарат державного управління шляхом введення у науковий обіг понять: «механізми трансформації державного управління», що застосовуються для перетворення суспільства та суспільних відносин відповідно до потреб світової та вітчизняної практик; «розвиток механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін» як незворотну, спрямовану, закономірну, якісну зміну різноманітних механізмів державного управління, що являють собою практичні заходи, засоби, інструменти, важелі з реалізації управлінських рішень та організаційних, координуючих, регулюючих та контролюючих впливів відповідно до визначених цілей проведення суспільних змін та потреб світової та вітчизняної практик;

- соціальний ефект від виділення чинників дисипативної самоорганізації державного управління внаслідок суттєвих змін моделей поведінки осіб, задіяних в ньому, а саме: для політиків – це формування державних політик з урахуванням їх впливу на самоорганізаційну спроможність системи державного управління та розвиток політичної аналітики на їх основі; для фахівців-практиків (державних службовців) – це чітке розуміння ключових проблем державного управління, підвищення рівня креативності у своїй діяльності, врахування цих чинників в процесах управлінських впливів, зокрема стратегічного управління, державної політики, національного проектування, програмно-цільового проектування, планування, кращі розуміння та організація управлінських процесів, розуміння важливості розроблення та застосування нових ідей, технологій, економного використання ресурсів, створення умов, необхідних для реалізації управлінських впливів; для освітян - це нові знання, навички та вміння щодо самоорганізації систем державного управління, врахування цих чинників в навчальних програмах (освітньо-професійних програмах) підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та президентського резерву, врахування цих чинників при розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик різних категорій державних службовців, при підготовці та проведенні активних форм занять (тренінгів, семінарів); для науковців – це об'єктивізація створення структур, інституцій та здійснення процесів державного управління, розвиток системи знань щодо самоорганізації систем державного управління; для громадськості – це краще розуміння сутності державного управління, можливість здійснення кваліфікованого громадського контролю, розвиток можливостей професіоналізації демократії участі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що у сукупності вони створюють теоретичну та методологічну базу для формування та реалізації механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін. Представлені висновки та пропозиції наукового дослідження використовуються у роботі: Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України при розробці висновків щодо відповідальності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та створення державної політики у цій сфері (довідка б/н від 12.01.2016); Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, для врахування чинників впливу на процеси формування державної політики, стратегічного планування та управління, програмно-цільового проектування; організації управлінських та регуляторних процесів, зокрема у сфері інформаційно-комунікативних технологій; розроблення та застосування нових технологій, економічного використання ресурсів, створення умов, необхідних для реалізації управлінських впливів (довідка № 01-4431/18 від 04.07.2014); Центру адаптації державної служби до стандартів ЄС Національного агентства України з питань державної служби при розробці навчально-методичних комплексів з підвищення рівня професійної компетентності керівників державної служби та працівників служб персоналу державних органів (довідка № 91/0/94-14 від 10.09.2014 р.); Інституту законодавства Верховної Ради України при дослідженні сучасних закономірностей розвитку законодавства України та в рамках поточного аналізу ефективності механізмів застосування чинного законодавства. Окремі висновки та пропозиції дисертаційного дослідження дали можливість впровадження інноваційної методології аналізу законопроектів та удосконалення наявних механізмів формування стратегії державної правової політики в Україні (довідка №22/786-1-15 від 03.12.2015); Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України під час підготовки слухачів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» спеціальності «Державна служба», розробки концепції навчальних дисциплін «Публічне управління», «Управління ресурсами», «Антикризове управління», «Прийняття державно-управлінських рішень»; підготовки навчальних посібників із зазначених дисциплін, зокрема: «Теоретичні засади державного управління», «Основи адміністративного менеджменту»; проведення досліджень за напрямком наукової роботи кафедри державного управління (акт № 281/06-08 від 17.06.2014).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні напрацювання, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, які отримані в ході дисертаційного дослідження, розроблені здобувачем самостійно. Особистий внесок автора у спільних публікаціях з співавторами вказано у списку наукових праць за темою роботи. У роботі не використано ідей та розробок, які належать співавторам.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, конгресах, форумах, зокрема на: щорічних

Міжнародних науково-практичних конференціях (АМУ, м. Київ, 2012, 2013, 2014, 2015 рр.); XIII, XIV, XV Міжнародних наукових конгресах (НАДУ ХарПІДУ м. Харків, 2013, 2014, 2015 рр.); II та III Міжнародних наукових форумах (Россия, СГУ им. Чернышевского, г. Саратов, 2013, 2014 рр.); II, III Наук.-практ. конференціях за міжнародною участю (НУ «Острозька академія», Острог, 2013, 2014 рр.); Междунар. научно-практической конференции «От земских учреждений к местному самоуправлению в России: традиции, опыт, перспективы» (к 150-летию Земской реформы) (Россия, Поволжский институт управления имени П.А. Столыпина, г. Саратов, 2014); Міжнарод. наук.-практ. конференції «Ukraine – EU. Modern Technology, Business and law» (Kosice, Slovakia, 2015) та ін.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 53 наукових працях, у тому числі в одноосібній монографії, розділі колективної монографії, 26 статтях у наукових фахових виданнях України з державного управління, 5 статтях у закордонних наукових виданнях за напрямом дослідження, 4 статтях в інших наукових виданнях, 16 тезах матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних інформаційних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 453 сторінки, з них обсяг основного тексту становить 375 сторінок, список використаних джерел містить 448 найменування на 59 стор., 3 додатки на 17 сторінках. Робота містить 62 таблиці на 35 стор., у т.ч. 6 на 11 сторінках, та 84 рисунки на 32 стор., у т.ч. 5 на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито сутність і стан розробленості проблеми, що вирішується; обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано їх апробацію та публікації.

У **першому розділі** – *«Аналіз стану наукового доробку щодо механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін»* – сформульовано та розкрито сутність наукової проблеми розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті зовнішнього та внутрішнього векторів суспільних змін; виявлено тенденції вітчизняних дисертаційних розвідок у галузі науки державного управління за основними напрямками суспільних змін; проаналізовано та узагальнено дослідження з державного управління за основними напрямками таких змін.

З'ясовано, що у сучасних умовах на суспільний розвиток в Україні суттєво впливають зовнішні процеси, що ініційовані та сформовані за її межами, насамперед, які пов'язані з глобалізацією. Запропоновано розглядати ці впливи як зовнішній вектор суспільних змін. На суспільний розвиток безпосередньо впливають потреби самого українського суспільства. Ці впливи запропоновано розглядати як внутрішній вектор суспільних змін.

Конкретизовано розуміння зовнішнього вектору суспільних змін як сукупності основних напрямів таких змін внаслідок впливів, що сформовані поза Україною. Серед основних таких напрямів, які є складовими цього вектору, визначені: формування інформаційного, інноваційного, громадянського суспільства, суспільства стійкого розвитку, а також інші глобалізаційні впливи (інтеграційні процеси, антитерористична діяльність, захист прав людини тощо). Внутрішній вектор суспільних змін представлений сукупністю основних напрямів таких змін внаслідок впливів, що сформовані в самій Україні. Внутрішній вектор суспільних змін є вирішальним при формуванні вектору механізмів трансформації державного управління, оскільки він відображає існуючі потреби українського суспільства та його готовність до зовнішніх змін.

Встановлено, що реакція системи державного управління на внутрішній та зовнішній вектори суспільних змін проявляється за рахунок самоорганізаційних можливостей держави, її сфер та галузей, регіонів, територій шляхом формування певної сукупності трансформаційних механізмів, яку визначено як вектор механізмів трансформації державного управління. Як вихідну позицію дослідження обрано тезу, що до механізмів трансформації державного управління слід віднести будь-які з них, що застосовуються для перетворення суспільства та суспільних відносин відповідно до потреб світової та вітчизняної практик.

Виходячи з усталених понять «механізми державного управління» і «розвиток», визначено розвиток механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін як незворотну, спрямовану, закономірну, якісну зміну різноманітних механізмів державного управління, що являють собою практичні заходи, засоби, інструменти, важелі з реалізації управлінських рішень та організаційних, координуючих, регулюючих та контролюючих впливів відповідно до визначених цілей проведення суспільних змін та задоволення потреб світової та вітчизняної практик. Це визначення відображає сутність даної роботи та її проблематику.

Враховуючи поширеність застосування механізмів трансформації державного управління запропоновано групувати їх у певні вектори за їх спрямуванням. У свою чергу, інтегровану сукупність різноспрямованих векторів механізмів трансформації державного управління представлено як теоретико-методологічну модель системи трансформаційних впливів у класичній формі парадигмальної матриці. Остання містить стовбці - вектори механізмів трансформації державного управління за їх спрямуванням (за напрямками формування різновидів сучасних представлень суспільства як інформаційного, громадянського тощо), а також строки – поширені форми представлення механізмів трансформації державного управління (стратегії, програмно-цільові механізми, інституційні механізми, нормативно-правові та ресурсні механізми та інші).

Така матриця є універсальним засобом представлення векторів механізмів трансформації державного управління, оскільки дозволяє зміну їх набору у разі зміни основних напрямів суспільних змін. За формою реалізації серед основних

таких механізмів виділені: стратегічні механізми (державні стратегії розвитку); програмно-цільові механізми (національні проекти, програми соціально-економічного розвитку держави та регіонів, державні цільові програми); інституційні механізми (формування чи задіяння суб'єктів державного управління з відповідними повноваженнями); нормативно-правові механізми (система нормативно-правових актів); ресурсні механізми (державний бюджет, кадрова політика, інформаційне забезпечення).

Вирішенню різних проблемних ситуацій, пов'язаних з державним управлінням в контексті суспільних змін, присвячено численні зарубіжні та вітчизняні дослідження. Будь-які суспільні зміни потребують відповідних змін у державному управлінні ними. У зв'язку з цим, в першу чергу, постає питання, як сучасна вітчизняна наука державного управління реагує на ці зміни, наскільки вона відповідає завданням цих змін.

Для виявлення та узагальнення тенденцій дисертаційних розвідок у галузі науки «Державне управління» за основними напрямками – складовими зовнішнього вектору суспільних змін проведено наукометричне дослідження за період 2003-2013 роки. Серед таких напрямів обрані: глобалізаційний вплив, інформаційне суспільство, інноваційне суспільство, суспільство стійкого розвитку, громадянське суспільство. Загальна вибірка дисертацій за цей період склала 1322 роботи, в тому числі 360 дисертацій за основними напрямками зовнішнього вектору суспільних змін, що складає 27,2% від всієї вибірки. Тобто, більше четвертої частини всіх дисертаційних робіт у зазначений період були спрямовані на проблеми і завдання за основними напрямками зовнішнього вектору суспільних змін. Докторські дисертації складають ще більший відсоток – 31,4% (65 з 207 докторських робіт). Найбільше дисертацій захищено за напрямками «глобалізаційний вплив» - 106 (29,4%) та «формування громадянського суспільства» - 101 (28,1%). Для цих напрямів характерне майже стабільне зростання на всьому зазначеному періоді. Помітно менше й майже порівну захищено дисертацій за напрямками «формування суспільства стійкого розвитку» - 53 (14,7%), «формування інноваційного суспільства» - 51 (14,2%), «формування інформаційного суспільства» - 49 (13,6%).

Безумовним лідером захищених дисертацій за спеціальностями науки державного управління відповідно до основних напрямів зовнішнього вектору суспільних змін є наукова спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління (241 робота, 70,0%). Суттєво менше захищено робіт за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління (80 робіт, 22,2%), 25.00.04 – місцеве самоврядування (34 роботи, 9,4%) та 25.00.03 – державна служба (5 робіт, 1,4%). Останній показник засвідчив певне відставання досліджень з проблем державної служби в контексті глобалізаційних впливів на Україну у порівнянні з іншими зазначеними науковими спеціальностями.

Таки чином, в результаті проведеного наукометричного дослідження виділено поле сучасних досліджень у галузі науки «Державне управління» щодо зовнішнього вектору суспільних змін, яке представлене матрицею,

стовпцями якої є складові такого вектору, а строками найбільш поширені напрями дослідження. Серед останніх для складової «глобалізаційний вплив» виділено напрями: державотворчий, державно-політичний, економічний, освітній, соціальний, регіональний, євроінтеграційний, євроатлантичний, демократизаційний, антитерористичний, людиноцентристський. Для складової «інформаційне суспільство» виділено напрями: державна політика у сфері інформаційного суспільства, інформаційне забезпечення державного управління, комунікативна діяльність, державне управління інформаційно-освітнім середовищем, інформаційні технології та процеси. Для складової «інноваційне суспільство» виділено напрями: державне управління інноваційною діяльністю, державна інноваційна політика, державне регулювання галузевих інноваційних процесів, державна політика, розвиток інтелектуального потенціалу інноваційного розвитку регіонів та територій, інноваційні механізми та технології. Для складової «суспільство стійкого розвитку» виділено напрями: сталий розвиток регіонів та галузей, соціальний розвиток, екологічний розвиток, рекреаційні процеси та механізми, розвиток людського ресурсу, безпека життєдіяльності. Для складової «громадянське суспільство» виділено напрями: взаємовідносини органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, вплив громадянського суспільства на формування державного управління, соціальне партнерство, формування й реалізації державної гендерної політики в Україні, етнонаціональні державотворчі процеси, державно-громадське управління освітою, надання громадських послуг, зв'язки з громадськістю, державне сприяння розвитку підприємництва.

Проведене дослідження свідчить, що впливу процесів глобалізації присвячено значну кількість досліджень з проблем державного управління. Отримані результати вказують на актуальність вибору тематики досліджень у цьому напрямку. В той же час, проведений аналіз захищених дисертацій за спеціальностями науки державного управління відповідно до основних напрямів зовнішнього вектору суспільних змін не виявив робіт, в яких при дослідженні механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін було застосовано синергетичний підхід з позиції системної самоорганізації, а положення теорії самоорганізації отримали науково прикладний розвиток.

У другому розділі – *«Теоретичне підґрунтя розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін»* – запропонована концепція та методика проведення дослідження; визначено основні чинники впливу на суспільну самоорганізацію; виділено чинник самоорганізаційної спроможності розвитку соціальної системи та обґрунтовано його врахування в процесах державного управління; визначено та проаналізовано умови функціонування та розвитку системи державного управління в контексті її самоорганізації; виділено інтегровану систему чинників впливу на самоорганізацію системи державного управління.

В концептуальну основу дисертаційного дослідження покладено підхід до

дослідження механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін, який виходить з потреб світової та вітчизняної науки і практики суспільного розвитку та дозволяє застосовувати як класичний науковий метод (гіпотеза → її обґрунтування → верифікація отриманих результатів), так і сучасні положення теорії суспільної самоорганізації.

Важливою складовою такого підходу визначено положення концепції дисипативної самоорганізації, запропонованої Г. Хакеном в межах науки синергетики, на систему державного управління, яка є соціальною та відкритою, шляхом виділення в якості безлічі елементів її складових суб'єкт-об'єктних відносин (підсистем) як базових елементів такої самоорганізації, що супроводжуються циклами управління та впливами, які здійснюються, здебільшого, незалежно від інших відносин і хаотично змінюють значення комплексних параметрів всієї системи, тобто роблять її дисипативною.

З'ясовано, що класичним підходом до аналізу та синтезу складних систем є спрощення уявлення про них шляхом моделювання. Виявлено, що найбільш відомою в соціальних системах та доступною для аналізу та синтезу є модель циклу управління. Проаналізовано таку модель, основними складовими якої є суб'єкт та об'єкт управління, впливи (організація прямого зв'язку суб'єкта з об'єктом управління) та моніторинг (організація зворотного зв'язку об'єкта з суб'єктом управління), та виділено найбільш загальні чинників впливу, комбінація яких визначає стан самоорганізації соціальних систем. Серед них: ідеї, технології, ресурси, менеджмент (діяльність суб'єкту управління) та виконання (діяльність об'єкту управління). Наявність у відносинах суб'єкта та об'єкта соціального управління прямого та зворотного зв'язку є необхідною умовою для здійснення циклів управління. Відтак, до системи чинників впливу на самоорганізаційну спроможність соціальної системи слід також віднести чинники «впливи суб'єкту управління» та «моніторинг». Виділено та ґрунтовно проаналізовано умови функціонування та розвитку системи державного управління в контексті її самоорганізації з використанням діяльнісного, процесного, нормативного, інституційного та синергетичного підходів. На основі цього аналізу чинник «умови» додано до загальних чинників впливу на процеси самоорганізації.

Отримало розвиток положення теорії антикризового управління шляхом застосування чинників дисипативної самоорганізації до кризових (нестабільних) ситуацій в соціальних системах, зокрема у державному управлінні, визначення криз ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту, виконання, а також системної кризи, яка має ознаки кількох або всіх із зазначених криз, та виділення загального поля кризових ситуацій в соціальних системах. Будь-яку діяльність в соціальних системах (політичну, економічну, соціальну, гуманітарну, екологічну, державно-управлінську, місцеве самоврядування) можна розглядати в контексті наявності ознак зазначених криз. В залежності від проявів ознак видів криз та їх характеру (тривалість, масштабність, терміновість вирішення, ресурсо- та енерговитратність тощо) слід сформулювати систему заходів з їх подолання, попередження або зменшення

негативних наслідків.

Обґрунтовано, що застосування синергетичного підходу в дослідженнях державного управління є вимогою часу, що обумовлено дисипативним характером самоорганізації в ньому. Реальна складність сучасних уявлень синергетичного підходу стримує розвиток вітчизняних наукових розробок щодо застосування цього підходу до вирішення проблем та проблемних ситуацій державного управління. В даній роботі введено у науковий обіг чинник самоорганізаційної спроможності розвитку та висвітлення підходів до його врахування в процесах управління в соціальних системах. Запропоновано визначити самоорганізаційну спроможність розвитку як керуючий параметр (чинник), який є інтеграційним проявом дії загальних чинників впливу на процеси самоорганізації, в тому числі ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту та виконання, при критичному значенні якого соціальна система спонтанно переходить у новий упорядкований стан.

Таким чином, «розвиток» розглянуто як незворотну, спрямовану, закономірну зміну упорядкованих станів соціальної системи, що забезпечується наявністю її самоорганізаційної спроможності внаслідок досягнення критично-достатньої інтеграції ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту та виконання. Кожний з цих чинників фактично задає свій напрям впливу на формування самоорганізаційної спроможності розвитку, а саме: ідеологічний, технологічний, ресурсний, стартовий (наявність умов), менеджерський (суб'єктно-діяльнісний) та виконавчий (об'єктно-діяльнісний). Ці напрями поєднано у вектор впливу на самоорганізаційну спроможність розвитку.

Наголошено, що пошук, визначення й обґрунтування критичної достатності інтеграції ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту (діяльності суб'єкта управління) та виконання (діяльності об'єкта управління) в кожній з ситуацій, що виникають в процесі управління при прийнятті різноманітних управлінських рішень є основним завданням управлінця (державного службовця, посадової особи органів місцевого самоврядування).

Розглянуто можливості застосування положень дисипативної самоорганізації при формуванні державно-управлінських рішень. Виходячи з позицій циклічної різноманітності виділено кілька базових циклів державно-управлінської діяльності, серед яких: стратегічний, соціально-економічного розвитку, національно-проектний, державно-політичний, державно-програмний та бюджетний цикли. Запропоновано технологічні схеми розроблення концепції, стратегії та програмно-цільового підходу до діяльності суб'єкта державного управління, в основу яких покладено принцип забезпечення самоорганізаційної спроможності розвитку.

Визначено соціальний ефект від виділення чинників дисипативної самоорганізації державного управління внаслідок суттєвих змін моделей поведінки осіб, задіяних в ньому, а саме: для політиків – це формування державних політик з урахуванням їх впливу на самоорганізаційну спроможність системи державного управління та розвиток політичної аналітики на їх основі; для фахівців-практиків (державних службовців) – це чітке розуміння ключових

проблем державного управління, підвищення рівня креативності у своїй діяльності, врахування цих чинників в процесах управлінських впливів, зокрема стратегічного управління, державної політики, національного проектування, програмно-цільового проектування, планування, кращі розуміння та організація управлінських процесів, розуміння важливості розроблення та застосування нових ідей, технологій, економного використання ресурсів, створення умов, необхідних для реалізації управлінських впливів; для освітян - це нові знання, навички та вміння щодо самоорганізації систем державного управління, врахування цих чинників в навчальних програмах (освітньо-професійних програмах) підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та президентського резерву, врахування цих чинників при розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик різних категорій державних службовців, при підготовці та проведенні активних форм занять (тренінгів, семінарів); для науковців – це об'єктивізація створення структур, інституцій та здійснення процесів державного управління, розвиток системи знань щодо самоорганізації систем державного управління; для громадськості – це краще розуміння сутності державного управління, можливість здійснення кваліфікованого громадського контролю, розвиток можливостей професіоналізації демократії участі.

У третьому розділі – *«Методологічні засади розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін»* – виділено та охарактеризовано загальні трансформаційні тенденції державного управління в контексті суспільних змін; визначено зміни принципів та пріоритетів державного управління та розглянуто підходи до науково обґрунтованого розвитку механізмів трансформації державного управління за таких умов; визначено стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів; проаналізовано вітчизняні стратегії суспільного розвитку з урахуванням чинників самоорганізаційної спроможності.

Розглянуто загальні трансформаційні тенденції державного управління в Україні у зв'язку з найбільш суттєвими суспільними змінами. Встановлено, що на сьогодні такі зміни значною мірою є результатом потужного зовнішнього впливу процесів глобалізації на суспільство, а також безпосередньо пов'язаних з ними внутрішньодержавних процесів формування інформаційного та інноваційного суспільств на фоні процесів розбудови громадянського суспільства та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Виділено основні трансформаційні тенденції державного управління в контексті суспільних змін, серед яких: перехід від класичної консервативної моделі державного управління до креативної, що оперативна та інноваційно реагує на зміни у світі та в суспільстві; приведення у відповідність потребам суспільства; підвищення самоорганізаційної спроможності шляхом вибору кращого варіанту управління за обраними критеріями в умовах, що склалися; забезпечення збалансованості публічного управління та налагодження ефективного взаємозв'язку з населенням; підвищення ролі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування як інформаційно-комунікативних

елементів між публічною владою та суспільством; зміна загальних підходів; зміни у системі принципів, виходячи з яких державне управління реалізується у сучасному світі.

Шляхом аналізу сучасного світового досвіду визначено стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів. Цей вектор визначено як зовнішній, на відміну від стратегічних напрямів забезпечення його реалізації шляхом реакції України на ці глобалізаційні впливи. Останній визначено як внутрішній стратегічний вектор суспільного розвитку. Якщо є відставання формування та реалізації внутрішнього вектору суспільного розвитку від зовнішнього, то це свідчить про запізнилу реакцію країни на зазначені глобалізаційні впливи та, як наслідок, відставання її розвитку від передових країн світу.

Встановлено, що в сучасних вітчизняних стратегічних та державно-політичних документах приділяється достатньо велика увага глобалізаційним впливам, зокрема формуванню інформаційного, інноваційного та громадянського суспільств, а також суспільства стійкого розвитку. Маємо значну кількість таких документів, прийнятих в контексті процесів євроінтеграції, євроатлантичної інтеграції, боротьби з корупцією. В той же час, виявлено, що на сьогодні у вітчизняній практиці державного управління при формуванні стратегій суспільного розвитку в контексті глобалізаційних змін нерідко переважає підхід, який можна охарактеризувати як рефлексію керівництва країни (президента, уряду, парламенту) та відповідних центральних органів виконавчої влади на певні глобалізаційні впливи та виклики, зокрема на рішення представницьких світових форумів та рекомендації міжнародних конференцій, шляхом прийняття відповідних окремих стратегічних документів.

Проведено аналіз вітчизняної стратегії економічного та соціального розвитку та альтернативного їй проекту на предмет врахування ними основних чинників самоорганізаційної спроможності розвитку. Показано, що вони враховують, хоча й безсистемно, основні чинники впливу на самоорганізаційну спроможність системи державного управління України, а саме, ідеї, технології, ресурси, умови, різноманіття впливів суб'єктів на об'єкти, менеджмент (діяльність суб'єктів управління), виконання (діяльність об'єктів управління), моніторинг результатів цих впливів. Це підтверджує доцільність застосування подібної методології аналізу та оцінювання для стратегічних документів.

Виявлено, що, при всій значущості та доцільності, вітчизняні стратегічні документи не позбавлені певних недоліків, серед основних з них такі: орієнтація на реалізацію в умовах стабільної політичної обстановки та неврахування відповідних ризиків; спроба комплексного охоплення значної кількості складових стратегій, замість виділення пріоритетних з них; великий обсяг, що ускладнює їх сприйняття; відсутність системного зв'язку з конкретними державними політиками з їх реалізації, наприклад на основі зазначених в них етапів; прямо не простежується зв'язок з ними державних цільових програм та національних проектів; відсутність процедури їх оновлення по роках, що суперечить зарубіжній практиці. Це потребує

подальшого вдосконалення методології розроблення стратегій суспільного розвитку шляхом виправлення виявлених недоліків.

У четвертому розділі – *«Перспективні напрями та заходи щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін»* – визначено напрями та тенденції розвитку програмно-цільових механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін; охарактеризовано основні вітчизняні програмно-цільові заходи та нормативно-правове поля щодо створення підґрунтя розвитку таких механізмів.

Встановлено, що реалізація стратегічного вектору суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційного впливу здійснюється шляхом проведення державних політик за всіма зазначеними напрямками. У свою чергу, пріоритети таких політик реалізуються за допомогою програмно-цільового підходу, що передбачає вирішення основних завдань цих політик за допомогою програм соціально-економічного розвитку, державних цільових програм, національних проектів, державного бюджетування та їх застосуванням для підтримки та сприяння позитивним процесам глобалізації в Україні на певний середньо- або короткостроковий термін.

Для визначення напрямів та виявлення тенденцій розвитку програмно-цільових механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін розглянуто, проаналізовано та узагальнено показники бюджетування державних цільових програм у 2008 – 2014 роках. Встановлено, що, починаючи з 2010 року, загальні бюджетні витрати на такі програми постійно зростали. Можна розглядати стрибок витрат у 2012 році як свідчення спроби уряду суттєво збільшити фінансування цих програм на фоні постійного поступового зростання бюджетних витрат по роках. Маємо суттєве переважання фінансування державних цільових програм розвитку суспільства сталого (стійкого) розвитку. На другому місці маємо фінансування програм розвитку інноваційного суспільства. Значно більш низькими є показники бюджетного фінансування програм розвитку інформаційного суспільства. Ще менше фінансуються державні цільові програми за напрямом демократизації суспільства. З 2012 року вони взагалі не фінансуються. В той же час, цей напрям є однією з обов'язкових складових процесів європейської інтеграції України, зазначений у планах дій Україна – ЄС та Україна – НАТО.

Для забезпечення коректності аналізу та висновків даного дослідження було побудовано графіки сумарних бюджетних витрат за період 2008 – 2014 роки, загальних бюджетних витрат на державні цільові програми, частки бюджетних витрат (у відсотках) на державні цільові програми, а також частки бюджетних витрат (у відсотках) на державні цільові програми за напрямками зовнішнього вектору глобалізаційного впливу. Це дозволило зробити такі висновки. По-перше, маємо безперервне зростання по роках державних бюджетних витрат. По-друге, після зростання до 2010 року фактично стабілізувалися загальні бюджетні витрати на державні цільові програми. По-третє, частка бюджетних витрат на державні цільові програми, починаючи з 2010 року, має тенденцію до зменшення (з 12,16% впала до 8,63%). У 2008-

2010 роках діапазон такої частки складав від 10,0% до 12,2%. По-четверте, частка державних бюджетних витрат на державні цільові програми за напрямами глобалізаційного впливу у 2012 році сягнула до 2,3%, після чого знову у 2014 році опустилася до 0,87%. З 2009 до 2011 року вона була у діапазоні від 0,5% до 1,0%.

Загальне уявлення про програмно-цільове забезпечення процесів глобалізаційних впливів в Україні доповнено характеристикою найбільш суттєвих вітчизняних програмно-цільових заходів у цьому напрямку. Проаналізовано переліки програм та їх фінансування по роках у період з 2008 до 2014 року, а також паспорти до таких програм. Виявлено нестабільне фінансування та хронічне недофінансування державних цільових програм за напрямами зовнішнього вектору глобалізаційного впливу у 2008 – 2014 роках. Встановлено, що відсоток бюджетного фінансування цих програм у загальній кількості державних цільових програм впав з 22,6% у 2012 році до 10,0% у 2014 році.

За результатами аналізу формування нормативно-правового поля трансформації механізмів державного управління в контексті суспільних змін в Україні можна дійти висновків, що його розвиток стосовно інформаційного, інноваційного, громадянського суспільств, а також суспільства стійкого розвитку відбувається достатньо інтенсивно. Виявлено та систематизовано відповідні нормативно-правові акти за кількома етапами. Перший етап пострадянського формування – прийняття перших для незалежної України законів, вхід України в міжнародний простір – ратифікація міжнародних документів, прийняття Конституції України. Цей етап розвитку характеризується прямим або непрямим запозиченням у розвинених демократій Заходу. Наступний етап був перехід від «запозичення» інститутів до їх «культивування» або «виращування», спираючись на найбільш «перспективні» інноваційні соціальні практики, які вже склалися в соціальному середовищі заходу, шляхом прийняття відповідних нормативних актів (можливо, на першому етапі - в порядку експерименту), але попередній етап не закінчив своє формування. Останні роки вже починається етап наслідків зазначених вище етапів, але вони не мають завершеного характеру і продовжують своє формування і розвиток як для громадянського суспільства та суспільства стійкого розвитку, а також інформаційного та інноваційного суспільства.

У п'ятому розділі – *«Оцінювання та визначення напрямів удосконалення механізмів трансформації державного управління в Україні в контексті його самоорганізаційних можливостей»* – проведено експертне оцінювання та визначено пріоритетні напрями вдосконалення процесів та механізмів самоорганізації в системі державного управління; проаналізовано гендерні особливості такого оцінювання та зроблено пропозиції щодо їх врахування; обґрунтовано перехід до парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін на основі чинників самоорганізаційної спроможності та запропоновано рекомендації з її реалізації.

В методологічну основу роботи закладено синергетичний підхід, який ще рідко використовуються в дослідженнях систем державного управління. В той же час, за рахунок аналізу самоорганізаційних процесів він дозволяє суттєво розширити та поглибити наші уявлення про суб'єкти, об'єкти та процеси в соціальних системах взагалі та у державному управлінні зокрема. Саме тому для верифікації (підтвердження) отриманих наукових результатів проведено експертне опитування державних службовців за двома анкетами «Удосконалення процесів самоорганізації в системі державного управління» та «Удосконалення механізмів самоорганізації в системі державного управління».

За першою із зазначених анкет з'ясовано думку експертів з питань: що респонденти розуміють під процесами самоорганізації в системі державного управління; наскільки важливим є вдосконалення процесів самоорганізації в системі державного управління й на яких рівнях цієї системи; які з чинників найбільше впливають на самоорганізацію в системі державного управління; які з зовнішніх умов та які з внутрішніх умов найбільше впливають на самоорганізацію у системі державного управління в Україні; які з механізмів (впливи, заходи, засоби, технології, інструменти, важелі, стимули тощо) найбільше впливають на процеси самоорганізації в системі державного управління в Україні та які з них найбільше потребують удосконалення.

За другою з зазначених анкет з'ясовано думку експертів з питань: які механізми респонденти відносять до механізмів самоорганізації в системі державного управління; коли доцільно приймати стратегії розвитку держави; чи вважають респонденти за правильне наявність у низці вітчизняних стратегій розвитку етапів реалізації, не обумовлених відповідними державними політиками; чи є доцільним зарубіжний досвід періодичного перегляду прийнятих стратегій розвитку; чи вважають респонденти доцільним впровадити в Україні практику розробки стратегій і програм розвитку країни, розраховану на більший термін, ніж час, на яке обирається перша особа країни; визначення найбільш важливих чинників при розробці стратегій розвитку; якими нормативно-правовими актами мають вводитися в дію державні стратегії розвитку, державні політики, державні програми, національні проекти, галузеві та регіональні стратегії розвитку; якими мають бути терміни виконання національних проектів; чи є необхідність перегляду державних програм і скорочення їх чисельності; які заходи можуть істотно підвищити ефективність реалізації стратегічного та програмно-цільового управління в Україні.

В цілому, отримані результати опитування свідчать про розуміння переважною кількістю експертів реальних проблем розвитку країни, процесів та механізмів самоорганізації в системі державного управління. З ними з'ясовано необхідність удосконалення низки з них. В той же час, спостерігається недооцінка державними службовцями рівня важливості менеджменту, технологій, моніторингу та діяльності об'єкту управління у системі державного управління, питань легітимності інституцій та їх діяльності. Суттєво, на нашу думку, заниженими також є оцінки експертів щодо таких об'єктивних умов як стан зовнішньої залежності або незалежності та вплив глобалізаційних процесів

на розвиток процесів вітчизняного розвитку. Оцінка експертів також показала розбіжність для низки механізмів державного управління між ступенем їх впливу та необхідністю їх удосконалення. Виявлено нерозуміння значною кількістю респондентів (62%) важливості ідей розвитку, ідей застосування нових ресурсів та технологій, які фактично визначають інноваційність, ефективність та нову якість державного управління. Ще нижче оцінено такий чинник як «суб'єкт управління» (20% підтримки), який поєднує організаційний та людський ресурси та забезпечує функцію менеджменту.

Окрім основного результату експертного опитування – виявлення напрямів та заходів щодо вдосконалення процесів і механізмів самоорганізації в системі державного управління, також було виявлено та проаналізовано його гендерні особливості. Розбіжності між оцінками чоловіків та жінок найбільше проявляються щодо зовнішніх та внутрішніх умов впливу на самоорганізацію у системі державного управління в Україні, проявів глобалізаційного впливу, а також механізмів найбільшого впливу на ці процеси.

Виділено парадигму розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін як теоретико-методологічну модель у вигляді дисциплінарної матриці з чотирма рівнями, серед яких: суспільні зміни (зовнішньо та внутрішньо зумовлені); система державного управління (органи державної влади, система їх взаємозв'язку, організаційні, координуючі, регулюючі та контролюючі впливи); механізми трансформації державного управління (практичні заходи, засоби, інструменти, важелі впливу); сукупність цінностей, методів, технічних навичок (засади та засоби розвитку механізмів).

Охарактеризовано чинний стан парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін, в якому: систему поглядів та цінностей складає системно-ситуаційне уявлення процесів, явищ, подій (системна та ситуаційна парадигма); система методологічних засобів базується на системному, ситуаційному та структурно-функціональному підходах; система технічних та технологічних засобів сформована за принципом максимально досягнутого у вітчизняній практиці технологічного рівня; система ресурсних заходів також сформована за принципом від досягнутого в Україні; система методологічних і технічних навичок відіграє вирішальну роль при формуванні та застосуванні механізмів трансформації державного управління; не відбувається системної періодичної корекції стратегічних цілей розвитку, а, відтак, й перегляду перспективно необхідних механізмів трансформації державного управління; інноваційність є бажаним, але не обов'язковим елементом суспільного розвитку та розвитку механізмів трансформації державного управління; реакція на систему глобалізаційних впливів є скоріше вимушеною, ніж добре усвідомленою та передбаченою.

Запропоновано перехід до перспективного стану нової парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в Україні в умовах суспільних змін. Основними її перевагами є врахування синергетичного та стратегічного підходів при розробці та застосуванні таких механізмів. Якщо синергетичний підхід враховує глибинні сутнісні процеси, що відбуваються у

соціальних системах та пов'язані з їх самоорганізацією, то стратегічний підхід передбачає чіткий взаємозв'язок стратегій, які систематично оновлюються у державних політиках, відповідних програмно-цільових рішеннях та бюджетуванні, що забезпечує їх послідовну та взаємопов'язану реалізацію. Серед інших переваг необхідно зазначити: орієнтацію будь-яких державно-управлінських рішень на розвиток завдяки врахуванню та використанню нових ідей, ресурсів, менеджменту, умов, впливів; забезпеченню виконання прогнозів та планів розвитку; застосування технічних, технологічних і ресурсних засобів, що відповідають сучасному технологічному рівню, досягнутому у світі; обов'язковий інноваційний характер державно-управлінських рішень у частині ідей, технологій, ресурсів, впливів та створення відповідних умов їх прийняття та реалізації.

В контексті впровадження перспективного стану нової парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін запропоновано низку науково-практичних рекомендацій, зокрема:

- при розробленні державних, регіональних та місцевих стратегій, прогнозів та планів розвитку державних та регіональних політик, національних проектів, державних цільових програм, пропозицій державних бюджетних заходів, інших державно-управлінських рішень виходити з принципу інноваційної обов'язковості шляхом врахування та використання нових ідей (ідей розвитку), концепцій (основних напрямів розвитку), технологій розвитку, ресурсів розвитку, забезпечення належного управління їх реалізацією, в тому числі ведення моніторингу та створення належних умов, формування відповідних впливів;

- стратегії державного (регіонального, місцевого, територіального) розвитку доцільно приймати на початку (перший рік) терміну перебування першої особи країни (регіону, території) у владі, а не як програму партії, тобто не як політичний документ перед виборами. Такі стратегії мають бути розраховані на термін більший, ніж час, на який обирається відповідна перша особа, що дає можливість оцінити їх виконання та сформулювати об'єктивне відношення до таких керівників за результатами їх діяльності; не слід надавати таким стратегіям всеосяжного характеру. Вони мають бути обмежені основними стратегічними напрямами державного (регіонального, місцевого, територіального) розвитку та містити основні етапи реалізації, що мають чітко відповідати певним державним політикам, які є складовими цих стратегій; тоді забезпечуватиметься послідовна реалізація стратегії: стратегія – державні політики – державні цільові програми – державне бюджетування;

- стратегії мають враховувати у своїй структурі всі основні чинники самоорганізаційної спроможності розвитку держави (регіону, галузі, міста тощо), а саме: суб'єкт (суб'єкти) державного управління орган державної влади (або їх систему), що інституційно забезпечує реалізацію такої стратегії; різноманіття впливів суб'єкта на об'єкт державного управління; об'єкт державного управління – суспільну діяльність, що включає все різноманіття відповідної суспільної сфери (галузі, відносин); систему моніторингу

результатів реакції об'єкта державного управління на відповідні впливи суб'єкта державного управління, зокрема для організації контролю та оцінювання цих результатів; умови, за яких починається та відбувається державне (регіональне) управління; ідеї, на підставі яких здійснюється державне (регіональне) управління, що у стратегічних, державно-політичних та програмних документах, як правило, представлені метою, цілями, принципами, підходами; технології, що забезпечують перетворення цих ідей в очікувані результати; ресурси, що необхідні для реалізації впливів державного управління у суб'єкт-об'єктних державно-управлінських відносинах;

– доцільно збільшити фінансову долю державних цільових програм у щорічних видатках державного бюджету країни від 8-10% спочатку до 15-20%, оскільки вони спрямовані на реалізацію пріоритетів розвитку країни й зробити це за рахунок зменшення витрат утримання апарату влади, а також забезпечити щорічне, а не вибіркоче фінансування таких програм. При цьому особливу увагу слід звернути на ті з них, що спрямовані на підтримку таких глобалізаційних впливів, як розбудова інформаційного, інноваційного, громадянського суспільства та суспільства стійкого розвитку, а також на демократизацію суспільства, боротьбу з корупцією.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено вирішення актуальної наукової проблеми, яка полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін. Отримані результати дали змогу сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Проаналізовано сучасний науковий доробок щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін, викликаних глобалізаційним впливом. Виявлено, що більше чверті всіх дисертаційних робіт у галузі науки «Державне управління» за період 2003-2013 роки були спрямовані на дослідження проблем і завдань внаслідок таких змін. В той самий час з'ясовано, що у вітчизняній галузі науки державного управління ще не було застосування синергетичного підходу до дослідження розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін з позиції системної самоорганізації.

Розкрито сутність механізмів трансформації державного управління, як таких, що застосовуються для перетворення суспільства та суспільних відносин відповідно до потреб світової та вітчизняної практик, а також розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін, як незворотної, спрямованої, закономірної, якісної зміни різноманітних механізмів державного управління, що являють собою практичні заходи, засоби, інструменти, важелі з реалізації управлінських рішень та організаційних, координуючих, регулюючих та контролюючих впливів відповідно до визначених цілей проведення суспільних змін і потреб світової та вітчизняної

практик.

2. Розкрито, що прямий причинно-наслідковий зв'язок впливів держави на суспільство та змін в ньому забезпечується застосуванням механізмів трансформації державного управління. Зворотній причинно-наслідковий зв'язок забезпечується відповідно реакцією держави на вплив глобалізаційних процесів (зовнішній вектор суспільних змін) і на вплив потреб самого українського суспільства (внутрішній вектор суспільних змін). Внутрішній вектор суспільних змін визнано вирішальним для розвитку механізмів трансформації державного управління, оскільки він відображає конкретні існуючі потреби та можливості українського суспільства, його готовність до зовнішніх змін.

Визначено основні складові елементи та напрями зовнішнього вектору суспільних змін. За складовою «глобалізаційний вплив» виділено: державотворчий, державно-політичний, економічний, освітній, соціальний, регіональний, євроінтеграційний, євроатлантичноінтеграційний, демократизаційний, антитерористичний, людиноцентристський напрями. За складовою «формування інформаційного суспільства» виділено напрями: державна політика у сфері інформаційного суспільства, інформаційне забезпечення державного управління, комунікативна діяльність, державне управління інформаційно-освітнім середовищем, інформаційні технології та процеси. За складовою «формування інноваційного суспільства» виділено напрями: державне управління інноваційною діяльністю, державна інноваційна політика, державне регулювання галузевих інноваційних процесів, державна політика інноваційного розвитку регіонів та територій, інноваційні механізми та технології, розвиток інтелектуального потенціалу. За складовою «формування суспільства стійкого розвитку» виділено напрями: сталий розвиток регіонів та галузей, соціальний розвиток, екологічний розвиток, рекреаційні процеси та механізми, розвиток людського ресурсу, безпека життєдіяльності. За складовою «формування громадянського суспільства» виділено напрями: взаємовідносини органів державної влади та органів місцевого самоврядування з організаціями громадянського суспільства, вплив громадянського суспільства на формування державного управління, соціальне партнерство, формування й реалізації державної гендерної політики в Україні, етнонаціональні державотворчі процеси, державно-громадське управління освітою, надання громадських послуг, зв'язки з громадськістю, державне сприяння розвитку підприємництва.

3. Сформовано концептуальну основу дисертаційного дослідження шляхом застосування як класичного наукового методу (гіпотеза → її обґрунтування → верифікація отриманих результатів), так і сучасних положень теорії суспільної самоорганізації. Поширено положення концепції дисипативної самоорганізації, запропонованої Г. Хакеном в межах науки синергетики, на систему державного управління, яка є соціальною та відкритою, шляхом виділення в якості безлічі елементів її складових суб'єкт-об'єктних відносин (підсистем) як базових елементів такої самоорганізації, що супроводжуються циклами управління та впливами, які здійснюються, здебільшого, незалежно від інших відносин і хаотично змінюють значення комплексних параметрів всієї

системи, тобто роблять її дисипативною.

На підставі аналізу моделі циклів управління як процесу реалізації суб'єкт-об'єктних відносин обґрунтовано підхід до розвитку механізмів трансформації державного управління (стратегічних, програмно-цілевих, нормативно-правових, ресурсних) в контексті суспільних змін на засадах виділення та застосування при їх формуванні основних чинників дисипативної самоорганізації соціальних систем: ідей, технологій, ресурсів, умов, впливів, менеджменту (інтегральний чинник діяльності суб'єкта управління), виконання (інтегральний чинник діяльності об'єкта управління), моніторингу, сукупна дія яких забезпечує самоорганізаційну та інноваційну спроможність розвитку системи державного управління, утвореної з органів державної влади та їх впливів на суспільство, і зумовлює перехід у новий упорядкований стан з урахуванням цілей розвитку такої системи. Запропоновано визначити самоорганізаційну спроможність розвитку як керуючий параметр (чинник), який є інтегрованим проявом дії загальних чинників впливу на процеси самоорганізації.

4. Розроблено методологічний підхід до аналізу та оцінювання станів системи державного управління, який відрізняється від відомих тим, що для відслідковування змін ситуаційного проблемного поля та прогнозування розвитку такої системи запропоновано в якості критеріїв та показників їх визначення застосовувати виділені чинники дисипативної самоорганізації соціальних систем. В межах цього підходу отримала розвиток теорія антикризового управління шляхом застосування чинників дисипативної самоорганізації до кризових (нестабільних) ситуацій в соціальних системах, зокрема у державному управлінні, визначення криз ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту, виконання, а також системної кризи, яка має ознаки кількох або всіх із зазначених криз, та виділення загального поля кризових ситуацій в соціальних системах. На основі цього запропоновано модель загального поля кризових ситуацій в соціальних системах. Будь-яку діяльність в соціальних системах (політичну, економічну, соціальну, гуманітарну, екологічну, державно-управлінську, місцеве самоврядування) можна розглядати в контексті наявності ознак зазначених криз. В Україні на сьогодні мають місце ознаки кризи умов, менеджменту та виконання, основною причиною яких є недостатній рівень управлінської, виконавської та технологічної культур, а також ще недостатній рівень готовності до інноваційних змін.

5. Розглянуто можливості застосування положень концепції дисипативної самоорганізації при формуванні державно-управлінських рішень. Виходячи з позицій циклічної різноманітності виділено та охарактеризовано кілька базових циклів державно-управлінської діяльності, серед яких: стратегічний, соціально-економічного розвитку, національно-проектний, державно-політичний, державно-програмний та бюджетний цикли. Ці цикли мають різні періоди. Запропоновано технологічні схеми розроблення концепції, стратегії та програмно-цілевого підходу суб'єктом державного управління, в основу яких покладено принцип забезпечення самоорганізаційної спроможності розвитку.

Наголошено, що пошук, визначення й обґрунтування критичної достатності інтегрованості ідей, технологій, ресурсів, умов, менеджменту (діяльності суб'єкта управління), виконання (діяльності об'єкта управління) в кожній з ситуації, що виникають в процесі управління, при прийнятті різноманітних управлінських рішень у державному управлінні є основним завданням управлінця (державного службовця, посадової особи місцевого самоврядування).

6. Обґрунтовано, що, коли йдеться про інноваційне державне управління, необхідно створити вихідні умови для нього, а також застосовувати нові ідеї, технології, ресурси. Це управління також стає можливим лише за умови інноваційних змін як в суб'єкті, так і в об'єкті державного управління, а також в їх впливах та в системі моніторингу. Запропоновано методику застосування виділеної інтегрованої системи основних чинників впливу на дисипативну самоорганізацію у процесах державного управління шляхом застосування інформаційного фільтру для відбору релевантної інформації, необхідної для вирішення визначеної проблеми або завдання, зокрема в процесах аналізу та синтезу стратегічних, державно-політичних та програмно-цільових документів.

7. Визначено соціальний ефект від виділення чинників дисипативної самоорганізації державного управління, а саме: для політиків – це формування державних політик з урахуванням їх впливу на самоорганізаційну спроможність системи державного управління та розвиток політичної аналітики на їх основі; для фахівців-практиків (державних службовців) – це чітке розуміння ключових проблем державного управління, підвищення рівня креативності у своїй діяльності, врахування цих чинників в процесах управлінських впливів, зокрема стратегічного управління, державної політики, національного проектування, програмно-цільового проектування, планування, кращі розуміння та організація управлінських процесів, розуміння важливості розроблення та застосування нових ідей, технологій, економного використання ресурсів, створення умов, необхідних для реалізації управлінських впливів; для освітян – це нові знання, навички та вміння щодо самоорганізації систем державного управління, врахування цих чинників в навчальних програмах (освітньо-професійних програмах) підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та президентського резерву, врахування цих чинників при розробці освітньо-кваліфікаційних характеристик різних категорій державних службовців, при підготовці та проведенні активних форм занять (тренінгів, семінарів); для науковців – це об'єктивізація створення структур, інституцій та здійснення процесів державного управління, розвиток системи знань щодо самоорганізації систем державного управління; для громадськості – це краще розуміння сутності державного управління; можливість здійснення кваліфікованого громадського контролю; розвиток можливостей професіоналізації демократії участі.

8. Виділено основні трансформаційні тенденції державного управління в контексті суспільних змін, серед яких: перехід від класичної консервативної моделі державного управління до креативної, що оперативна та інноваційно

реагує на зміни у світі та в суспільстві; приведення у відповідність потребам суспільства; підвищення самоорганізаційної спроможності шляхом вибору кращого варіанту управління в умовах, що склалися; забезпечення збалансованості публічного управління та налагодження ефективного взаємозв'язку з населенням; підвищення ролі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування як інформаційно-комунікативних елементів між публічною владою та суспільством; зміна загальних підходів; зміни у системі принципів, виходячи з яких державне управління реалізується у сучасному світі.

9. Визначено та проаналізовано стратегічний вектор суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів. Показано, що у вітчизняних стратегіях економічного та соціального розвитку та їх проектах враховано основні чинники впливу (ідеї, технології, ресурси, умови, менеджмент) на самоорганізаційну спроможність системи державного управління України. Виявлено, що, при всій значимості та доцільності, вітчизняні стратегічні документи не позбавлені певних недоліків, серед основних з них такі: орієнтація на реалізацію в умовах стабільної політичної обстановки та неврахування відповідних ризиків; спроба комплексного охоплення значної кількості складових стратегій, замість виділення пріоритетних з них; великий обсяг, що ускладнює їх сприйняття; відсутність системного зв'язку з конкретними державними політиками з їх реалізації; прямо не простежується зв'язок з ними державних цільових програм та національних проектів; відсутність процедури їх оновлення по роках, що суперечить зарубіжній практиці. Це потребує подальшого вдосконалення методології розроблення стратегій суспільного розвитку шляхом виправлення виявлених недоліків.

10. Для визначення напрямів та виявлення тенденцій розвитку програмно-цільових механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін розглянуто та проаналізовано їх кількісні та фінансові показники за період з 2009 по 2014 роки. Маємо суттєве переважання фінансування державних цільових програм розвитку суспільства стійкого розвитку. На другому місці фінансування програм розвитку інноваційного суспільства. Значно нижчими є показники бюджетного фінансування програм розвитку інформаційного суспільства. Ще менше фінансувалися державні цільові програми за напрямом демократизації суспільства. З 2012 року вони взагалі не фінансуються. В той самий час, цей напрям є однією з обов'язкових складових процесів європейської інтеграції України, зазначений у планах дій Україна – ЄС та Україна – НАТО. Виявлено нестабільне фінансування та хронічне недофінансування державних цільових програм за цими напрямками. Встановлено, що відсоток бюджетного фінансування цих програм у загальній кількості державних цільових програм впав з 22,6% у 2012 році до 10,0% у 2014 році.

11. Проведено експертне опитування серед державних службовців щодо найбільш суттєвих питань розвитку державного управління в Україні у контексті процесів та механізмів самоорганізації, які, в цілому, свідчать про розуміння переважною кількістю респондентів реальних проблем розвитку

країни та її системи державного управління, а також сутності цих процесів та механізмів. В той же час, спостерігалось заниження опитаними державними службовцями рівня важливості менеджменту, технологій, моніторингу та діяльності об'єкту управління у системі державного управління, питань легітимності інституцій та їх діяльності. Виявлено недооцінювання експертами рівня впливу механізмів програмно-цільового управління та планування, особливої важливості взаємообумовленості стратегій державного розвитку, державних політик і державних програм. Деякі факти свідчать про недостатню їх освітню підготовку з державного управління та відсутність достатнього досвіду роботи в цій системі. Виявлено нерозуміння значною кількістю респондентів (62%) важливості ідей розвитку, ідей застосування нових ресурсів та технологій, які фактично визначають інноваційність, ефективність та нову якість державного управління. Ще нижче оцінено такий чинник як «суб'єкт управління» (20% підтримки), який є інтегрованим та поєднує організаційний та людський ресурси. Ці аспекти необхідно враховувати, зокрема при підготовці стратегій, концепцій, програмно-цільових документів, а також у програмах освітньої підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.

12. Виділено парадигму розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін як теоретико-методологічну модель у вигляді дисциплінарної матриці з чотирма рівнями, серед яких: суспільні зміни (зовнішньо та внутрішньо зумовлені); система державного управління (органи державної влади, система їх взаємозв'язку, організаційні, координуючі, регулюючі та контролюючі впливи); механізми трансформації державного управління (практичні заходи, засоби, інструменти, важелі впливу); сукупність цінностей, методів, технічних навичок (засади та засоби розвитку механізмів). Охарактеризований її чинний стан, притаманний системі вітчизняного державного управління, в якому: систему поглядів та цінностей складає системно-ситуаційне уявлення процесів, явищ, подій (системна та ситуаційна парадигма); система методологічних засобів базується на системному, ситуаційному та структурно-функціональному підходах; система технічних та технологічних засобів сформована за принципом максимально досягнутого у вітчизняній практиці технологічного рівня; система ресурсних заходів також сформована за принципом від досягнутого в Україні; система методологічних і технічних навичок відіграє вирішальну роль при формуванні та застосуванні механізмів трансформації державного управління; не відбувається системної періодичної корекції стратегічних цілей розвитку, а, відтак, й перегляду перспективно необхідних механізмів трансформації державного управління; інноваційність є бажаним, але не обов'язковим елементом суспільного розвитку та розвитку механізмів трансформації державного управління; реакція на систему глобалізаційних впливів є скоріше вимушеною, ніж добре усвідомленою та передбаченою.

13. Запропоновано перехід до перспективного (інноваційного) стану нової парадигми шляхом зміни змістовного наповнення рівня «Сукупність цінностей, методів, технічних навичок та засобів», а саме: систему поглядів та цінностей

складатиме синергетична парадигма на основі чинників самоорганізаційної спроможності розвитку; системно-ситуаційне уявлення процесів, явищ, подій (системна та ситуаційна парадигма) ефективно використовуватиметься на інструментальному стратегічному, програмно-цільовому та бюджетному рівнях; система методологічних засобів базуватиметься на синергетичному та стратегічному підходах; система технічних та технологічних засобів буде зорієнтованою на найвищий технологічний рівень, досягнутий у світовому розвитку, а система ресурсних заходів – на рівень використання ресурсів, досягнутий у світовому розвитку; система методологічних і технічних навичок сприятиме ефективному використанню перспективних ідей, технологій та ресурсів при формуванні та застосуванні механізмів трансформації державного управління; відбуватиметься системна періодична корекція стратегічних цілей розвитку, перегляд перспективно необхідних механізмів трансформації державного управління; інноваційність стане обов'язковим елементом суспільного розвитку та розвитку механізмів трансформації державного управління; відбуватиметься оперативна реакція на систему глобалізаційних впливів з метою використання можливих переваг.

14. В контексті впровадження перспективного стану парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін запропоновано низку науково-практичних рекомендацій, зокрема:

- при розробці державних, регіональних та місцевих стратегій, прогнозів та планів розвитку державних та регіональних політик, національних проектів, державних цільових програм, пропозицій державних бюджетних заходів, інших державно-управлінських рішень виходити з принципу інноваційної обов'язковості шляхом врахування та використання нових ідей (ідей розвитку), концепцій (основних напрямів розвитку), технологій розвитку, ресурсів розвитку, забезпечення належного управління їх реалізацією, в тому числі ведення моніторингу та створення належних умов, формування відповідних впливів, спрямованих на досягнення розвитку;

- стратегії державного (регіонального, місцевого, територіального) розвитку доцільно приймати на початку (перший рік) терміну перебування першої особи країни (регіону, території) у владі, вони мають бути обмежені основними стратегічними напрямками державного (регіонального, місцевого, територіального) розвитку та містити основні етапи реалізації, що мають чітко реалізовуватися певними державними політиками;

- стратегії мають враховувати у своїй структурі всі основні чинники самоорганізаційної спроможності розвитку держави (регіону, галузі, міста тощо), а саме: діяльність суб'єкта, що інституційно забезпечує реалізацію такої стратегії; різноманіття впливів суб'єкта на об'єкт державного управління; діяльність об'єкта державного управління; систему моніторингу результатів реакції об'єкта державного управління на відповідні впливи суб'єкта державного управління; умови; ідеї, що у стратегічних, державно-політичних та програмних документах, як правило, представлені метою, цілями, принципами, підходами; технології, що забезпечують перетворення цих ідей в очікувані

результати; ресурси, що необхідні для реалізації впливів державного управління у суб'єкт-об'єктних державно-управлінських відносинах;

- збільшити фінансову долю державних цільових програм у щорічних видатках державного бюджету країни та забезпечити щорічне, а не вибіркоче фінансування таких програм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Червякова О. В. Механізми трансформації державного управління в умовах суспільних змін : [монографія] / О. В. Червякова – К. : ТОВ «НВП» Інтерсервіс», 2015. – 390 с.

2. Територіальна громада: управління розвитком : [монографія] / Національна академія державного управління при Президенті України Харківський регіональний інститут державного управління / Розділ 1 Теоретичні засади розвитку територіальної громади ; 1.6. Трансформаційні тенденції місцевого самоврядування в умовах суспільних змін : Червякова О. В. – Х.: Вид-во "Константа", 2013. – С.52-62.

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Червякова О. В. Аналіз законодавчого регулювання українського інформаційного суспільства / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2012. – Вип. 2/2012. – С.152-160.

4. Червякова О. В. Методологічний підхід до аналізу процесів самоорганізації в соціальних системах / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2012. - Вип. 3/2012. – С.6-15. *Особистий внесок: обґрунтування методологічного підходу до процесу самоорганізації в соціальних системах.*

5. Червякова О. В. Розвиток трансформаційних механізмів державного управління в контексті суспільних змін як наукова проблема / О. В. Червякова // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – Вип. 4 (39). – С. 137-141.

6. Червякова О. В. Виявлення тенденцій дисертаційних розвідок у галузі науки «державне управління» за основними напрямками зовнішнього вектору суспільних змін / О.В. Червякова // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 190 Т. 202. Держане управління. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – С. 69-74.

7. Червякова Ольга До питання аналізу процесів самоорганізації в соціальних системах / Валерій Бакуменко, Ольга Червякова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ - Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ. – Вип. 1(49), 2012. - С.162-166. *Особистий внесок: виявлено та проаналізовано найбільш загальні чинники впливу на соціальні системи.*

8. Червякова Ольга. Врахування чинників самоорганізаційної спроможності розвитку як умова успішної практики публічного управління /

Валерій Бакуменко, Ольга Червякова // Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во “ДокНаукДержУпр”. – Випуск 4(12). – Грудень, 2012. – С. 56-61. *Особистий внесок: досліджено основні чинники самоорганізаційної спроможності розвитку суспільних процесів.*

9. Червякова О. В. Чинник самоорганізаційної спроможності розвитку соціальної системи та його врахування в процесах управління / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2013. – Вип. 1/2013 – С. 15-24. *Особистий внесок: визначено підходи щодо самоорганізаційної спроможності в процесах управління.*

10. Червякова О. В. Аналіз та узагальнення досліджень з державного управління щодо формування громадянського суспільства / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2013.- Вип. 2/2013. – С. 222-232.

11. Червякова О. В. Аналіз та узагальнення досліджень з державного управління щодо державного управління формуванням інноваційного суспільства / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2013. – Вип. 3/2013. – С. 194-201.

12. Червякова О. В. Самоорганізація системи державного управління: умови функціонування та розвитку / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2013. – Вип. 4/2013. – С. 173-183.

13. Червякова Ольга. Підходи до науково обґрунтованого розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін / Ольга Червякова // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. / Вип. 1(17) – Харків : Вид-во “ДокНаукДержУпр”, 2014. – С. 26-32.

14. Червякова О. В. Визначення стратегічного вектору суспільного розвитку за основними напрямками глобалізаційних впливів / О.В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2014.– Вип. 1/2014. – С. 172-181.

15. Червякова О. В. Чинники впливу на самоорганізацію системи державного управління / О. В. Червякова // Теорія та практика державного управління : зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 1(44). – С. 46-52.

16. Червякова О. В. Експертне визначення пріоритетних напрямів удосконалення процесів самоорганізації в системі державного управління / О. В. Червякова // Теорія та практика державного управління : зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 2 (45). – С. 44-53.

17. Червякова О. В. Характеристика вітчизняних програмно-цільових заходів щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін / О. В. Червякова // Теорія та практика державного управління : зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 3

(46). – С. 51-60.

18. Червякова О. В. Зміна принципів та пріоритетів державного управління в умовах суспільних змін / О. В. Червякова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 1(45). – С. 34-40.

19. Червякова О. В. Правові заходи щодо створення підґрунтя розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін / О. В. Червякова // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 2(46). – С. 163-171.

20. Червякова О. В. Нормативно-правове поле формування громадянського суспільства як інституційний механізм публічної політики в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Червякова // Державне будівництво. – 2014. - № 1. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1>.

21. Червякова О. Формування нормативно-правового поля трансформації державного управління в умовах суспільних змін в Україні [Електронний ресурс] / О. Червякова // Теоретичні та прикладні питання державотворення. - 2014. - Вип. 14. – С. 32-45. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/j-pdf/tppd_2014_14_5.pdf

22. Червякова О. В. Напрями вдосконалення механізмів самоорганізації в системі державного управління (за експертними оцінками) / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2014.- Вип. 2/2014. – С. 157-169.

23. Червякова О. В. Механізми трансформації державного управління за напрямами зовнішнього вектору глобалізаційного впливу / О. В. Червякова // Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. пр. - К.: ВПЦ АМУ, 2014. - Вип. 1/2014. – С. 322-334.

24. Червякова О. В. Узагальнення наукових досліджень з державного управління за напрямом суспільних змін / О. В. Червякова // Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. пр. - К.: ВПЦ АМУ, 2014. - Вип. 2/2014. – С. 152-159.

25. Червякова О. В. Гендерні особливості експертного оцінювання можливого удосконалення процесів та механізмів самоорганізації в системі державного управління / О. В. Червякова // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління . – К.: ВПЦ АМУ, 2014. – Вип. 3/2014. – С. 134-143.

26. Червякова О. В. Напрями та тенденції розвитку програмно-цільових механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін [Електронний ресурс] / О. В. Червякова // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 13. - Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik13/index.html>

27. Червякова О. В. Аналіз та узагальнення досліджень з державного управління і окремо в напрямку формування суспільства стійкого розвитку / О. В. Червякова // Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. пр. – К.: ВПЦ АМУ, 2015. – Вип. 1/2015. – С. 189-205.

28. Червякова О. В. Інтегрована система чинників впливу на систему

державного управління / О. В. Червякова // Актуальні проблеми державного управління: зб.наук.пр. – Х. : Вид-во ХарРІДУ НАДУ «Магістр», 2015. – Вип. 1(47). – С. 27-33.

Статті в інших виданнях:

29. Червякова О. В. Аналіз та узагальнення досліджень щодо державного управління в контексті глобалізаційних впливів / О. В. Червякова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Державне управління». – К.: ВЦ НУБіП України, 2013. – Вип. 189. – С. 36-49.

30. Червякова О. В. Умови функціонування та розвитку системи державного управління в контексті її самоорганізації / О. В. Червякова // Управління суспільним розвитком: глобальні виклики та альтернативи [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького]. – Острог : ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2014. – 242 с. – (Серія : «Громадянське суспільство». Вип. 8) – С. 140-146.

31. Червякова О. В. Державне управління як галузь знань та наукова галузь в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / О. В. Червякова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України ; ред.кол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.]. – К., 2005. – Вип. 13(26) / голов. ред. В. В. Олійник. – К. : АТОПОЛ ГРУП, 2015. – С. 186-192.

32. Червякова Ольга Володимирівна. Парадигма державного управління щодо розвитку механізмів трансформації / Ольга Володимирівна Червякова // Світовий досвід теорії та практики публічного управління [зб. наук. пр. Інституту глобальних стратегій управління / за заг. ред. О. М. Руденко, С. В. Штурхецького]. – Острог : ІГСУ, Видавництво НаУ «Острозька академія», 2015. – (Серія : «Громадянське суспільство». Вип. 9). – С. 195-204.

Статті в закордонних виданнях:

33. Червякова Ольга. Фактор самоорганизационной способности развития и подходы к его учету в процессе публичного управления / Валерий Бакуменко, Ольга Червякова // Публичное управление : научный журнал. – Академия государственного управления Республики Армения, 2013 – Вип. 1/2013. - С. 26-38. *Особистий внесок: показаны подходы к учету самоорганизационной способности в процессах публичного управления.*

34. Chervjakova O. V. Implementation of systems and process of the public administration in terms of social change // International scientific herald. – Edition 7 (26), Uzhhorod – Kosice – Miskolc, 2013. - P. 156-166.

35. Червякова О. В. Трансформационные тенденции развития местного самоуправления в условиях общественных изменений в Украине / О. В. Червякова // Вестник Поволжской Академии Государственной Службы : научный журнал / № 1 (40) – Саратов : Вестник ПАГС, 2014. – С.29-32.

36. Червякова О. В. Трансформационные тенденции местного самоуправления в условиях общественных изменений на Украине / О. В. Червякова // От земских учреждений к местному самоуправлению в России: традиции, опыт, перспективы (к 150-летию Земской реформы): сб. науч. трудов. – Саратов: Поволжский институт управления имени П.А. Столыпина, 2014. – С. 89-91.

37. Chervyakova O. Transition to the paradigm for the development of the state administration system in Ukraine in the current condition of social changes / O. Chervyakova // News of Science and Education NR 16 (16) 2014, Sheffield Science and Education LTD, 2014. - P. 84-91.

Тези конференцій:

38. Червякова О. В. Проблеми у сфері житлово-комунального господарства та основні завдання реформування галузі / О. В. Червякова // Актуальні проблеми реформування і розвитку житлово-комунального господарства України: управління кадри, інновації, технології : Матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Київ, 17-21 жовтня 2011 року). – К. ДАЖКГ, 2011. – С.330-332.

39. Червякова О. В. Визначення базових чинників для дослідження процесів самоорганізації в соціальних системах / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова, С. В. Штурхецький // Завдання державного, регіонального та муніципального управління в контексті нових реалій національного розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 06.04.2012) / За заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К.: ВПЦ Академії муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.2, 2012. С.16-20. *Особистий внесок: визначення підходів щодо самоорганізаційної спроможності в системі державного управління.*

40. Червякова О. В. Застосування чинника самоорганізаційної спроможності розвитку в теорії та практиці публічного управління / О.В. Червякова, В. Д. Бакуменко // Публічне управління: виклики XXI століття : зб. тез XIII міжнародного наукового конгресу (м. Харків, 21-22 березня 2013 р.). – Х. Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. С. 13. *Особистий внесок: обґрунтування визначення чинників самоорганізаційної спроможності в теорії та практиці управління.*

41. Червякова О. В. Формування вектору трансформаційних механізмів державного управління / О. В. Червякова, // Інноваційні підходи та механізми державного та муніципального управління : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 12 квітня, 2013 р.) - К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, у 2-х частинах. Ч.2, 2013. - С. 161- 162.

42. Червякова О. В. Становление государственного управления в Украине как вида общественной деятельности, области науки и образовательной сферы / О. В. Червякова // Сборник материалов II Международного научного форума «Власть в обществе риска: нормы, ценности,

институты» / Под редакцией проф., д.ф.н. М. О. Орлова. – Саратов: ИЦ «Наука», 2013. – С. 364-369.

43. Червякова О. В. Глобалізаційні впливи як чинник суспільного розвитку України / О. В. Червякова // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу: зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2014. – С. 230-232.

44. Червякова О. В. Система чинників самоорганізації в державному управлінні як складова сучасного геополітичного розвитку / О. В. Червякова // Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю «Модернізація системи державного управління: теорія та практика» / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Липенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. – С. 278-282.

45. Червякова О. В. Вітчизняні стратегії суспільного розвитку та чинників самоорганізаційної спроможності / О. В. Червякова // Модернізаційні процеси державного та муніципального управління: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (04.04.2014) / За заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К.: Академія муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.2, 2014. – С. 108-111.

46. Червякова О. В. Трансформація державного управління через програмно-цільові механізми за основними напрямками глобалізаційних впливів / О. В. Червякова // Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід : Матеріали Всеукраїнської наук.-прак. конф. За міжнар. участю, 31 жов. 2014 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. – С.216-218.

47. Червякова О. В. Тенденції розвитку державного управління в напрямку місцевого самоврядування: науковий аспект / О. В. Червякова // Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали наук.-прак. конф., 11 груд. 2014 р. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. – С. 207-210.

48. Червякова О. В. Государственное управление в контексте глобализационных влияний / О. В. Червякова // Современное общество: человек, власть, экономика: Материалы III международной научной конференции (4 апреля 2014, г. Саратов). Разделы 6-9: Сб.науч.статей. Саратов: ИЦ «Наука». 2014. – С. 265-275.

49. Червякова О. В. Публічна політика і розвиток громадянського суспільства в Україні: пріоритетні напрями / О. В. Червякова // Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез. XV Міжнар. наук. конгресу, 23 квітня 2015 р. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2015. – С. 300-302.

50. Червякова О. В. Самоорганізаційна модель суб'єкт-об'єктних відносин у системі державного управління / О. В. Червякова // Сучасні проблеми державного та муніципального управління: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (03.04.2015) / За заг. ред. О. І. Дація, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К.: Академія муніципального управління, у 2-х частинах, Ч.2, 2015. – С. 76-78.

51. Червякова О. В. Аналіз програмно-цільового інструменту фінансового механізму державного управління у період з 2008 до 2014 року / О. В. Червякова // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції "Глобальне управління: теорія та практика". – Афіни: Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук, 2015. – С. 150- 172.

52. Cherviakova O. The Social development Assessment Strategies in Ukraine through Factors of Self-organization / O. Cherviakova // Ukraine – UE. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection – Chernihov – Kosice : CNUT, 2015. – P. 13-16.

53. Червякова Ольга. Аналіз та узагальнення досліджень щодо державного управління розбудовою інформаційного суспільства / Ольга Червякова // Глобальне управління та економіка : науковий журнал / Черніг. нац. технолог. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технолог. ун-т, 2015. - № 1 (1). – С. 182-186.

АНОТАЦІЯ

Червякова О.В. Розвиток механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління по спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління. – Академія муніципального управління. – Київ, 2016.

Дисертація присвячена теоретико-методологічному обґрунтуванню та розробці науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізмів трансформації державного управління в контексті суспільних змін.

Сформовано концептуальну основу дисертаційного дослідження шляхом застосування як класичного наукового методу, так і сучасних положень теорії суспільної самоорганізації. Обґрунтовано підхід до розвитку механізмів трансформації державного управління в умовах суспільних змін та розроблено методологічний підхід до аналізу та оцінювання станів системи державного управління. Розглянуто можливості застосування положень концепції дисипативної самоорганізації при формуванні державно-управлінських рішень. Обґрунтовано необхідні умови для інноватизації державного управління на цій основі та визначено відповідний соціальний ефект. Виділено основні трансформаційні тенденції державного управління в контексті суспільних змін, серед яких: перехід від класичної консервативної моделі державного управління до креативної, що оперативно та інноваційно реагує на зміни у світі та в суспільстві. Проведено експертне опитування та розглянуто можливості переходу до перспективного стану нової парадигми розвитку механізмів трансформації державного управління в Україні в умовах суспільних змін. Запропоновано низку науково-практичних рекомендацій.

Ключові слова: державне управління, механізми, розвиток, самоорганізаційна спроможність, синергетичний підхід, система, суспільні зміни, трансформація.

АННОТАЦІЯ

Червякова О.В. Развитие механизмов трансформации государственного управления в контексте общественных изменений. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. - Академия муниципального управления. - Киев, 2016.

Диссертация посвящена теоретико-методологическому обоснованию и разработке научно-практических рекомендаций по развитию механизмов трансформации государственного управления в контексте общественных изменений.

Проанализированы научные исследования развития механизмов трансформации государственного управления в контексте общественных изменений, вызванных глобализационным влиянием. Выяснено, что не хватает комплексных интегрированных исследований развития механизмов трансформации государственного управления в контексте общественных изменений с применением синергетического подхода с позиции системной самоорганизации. Сформулировано развитие механизмов трансформации государственного управления в контексте общественных изменений как научную проблему. Раскрыта сущность механизмов трансформации государственного управления, которые применяются для преобразования общества и общественных отношений в соответствии с потребностями мировой и отечественной практики.

Раскрыто, что прямая причинно-следственная связь действий государства на общество и изменений в нем обеспечивается применением механизмов трансформации государственного управления. Обратная причинно-следственная связь обеспечивается в соответствии реакцией государства на влияние глобализационных процессов (внешний вектор общественных изменений) и на влияние потребностей самого украинского общества (внутренний вектор общественных изменений).

Сформирована концептуальная основа диссертационного исследования путем применения как классического научного метода, так и современных положений теории общественной самоорганизации.

На основании анализа модели циклов управления как процесса реализации субъект-объектных отношений обоснован подход к развитию механизмов трансформации государственного управления (стратегических, программно-целевых, нормативно-правовых, ресурсных) в контексте общественных изменений на основе выделения и применения при их

формировании основных факторов диссипативной самоорганизации социальных систем: идей, технологий, ресурсов, условий, воздействий, менеджменту (интегральный фактор деятельности субъекта управления), выполнению (интегральный фактор деятельности объекта управления), мониторинга, совокупное действие которых обеспечивает самоорганизацию и инновационную способность развития системы государственного управления.

Разработан методологический подход к анализу и оценке состояний системы государственного управления, предусматривающий систематический анализ влияния факторов диссипативной самоорганизации, а также выделения и отслеживания изменений ситуационного проблемного поля с целью использования полученных результатов для прогнозов развития такой системы. В рамках этого подхода получила развитие теория антикризисного управления путем применения выделенных общих факторов влияния к кризисным (нестабильным) ситуациям в социальных системах, что позволяет говорить о кризисе идей, кризисе технологий, ресурсном кризисе, кризисе условий, кризисе менеджмента и кризисе выполнения, а также о системном кризисе, что имеет признаки нескольких или всех из указанных кризисов.

Рассмотрены возможности применения положений концепции диссипативной самоорганизации при формировании государственно-управленческих решений. Исходя из позиций циклического разнообразия выделено и охарактеризовано несколько базовых циклов государственно-управленческой деятельности, среди которых: стратегический, социально-экономического развития, национально-проектный, государственно-политический, государственно-программный и бюджетный циклы.

Определен социальный эффект от выделения факторов диссипативной самоорганизации государственного управления. Выделены основные трансформационные тенденции государственного управления в контексте общественных изменений, среди которых: переход от классической консервативной модели государственного управления к креативной, что оперативно и инновационно реагирует на изменения в мире и в обществе; приведение в соответствие потребностям общества; повышение самоорганизационной способности путем выбора лучшего варианта управления по выбранным критериям в сложившихся условиях; обеспечение сбалансированности публичного управления и налаживания эффективной взаимосвязи с населением; повышение роли государственной службы и службы в органах местного самоуправления как информационно-коммуникативных элементов между публичной властью и обществом; изменение общих подходов; изменения в системе принципов, на основании которых государственное управление реализуется в современном мире.

Выделена парадигма развития механизмов трансформации государственного управления в условиях общественных изменений как теоретическо-методологическая модель в виде дисциплинарной матрицы с четырьмя уровнями. Предложено переход к перспективной (инновационной) парадигмы развития механизмов трансформации государственного управления

в Украине в условиях общественных изменений на основе факторов самоорганизационной способности. В контексте внедрения перспективного состояния парадигмы развития механизмов трансформации государственного управления в условиях общественных изменений предложен ряд научно-практических рекомендаций.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы, развитие, самоорганизация, синергетический подход, система, общественные изменения, трансформация.

ANNOTATION

Chervyakova O.V. The development of public administration transformation mechanisms in the context of social change. - Manuscript.

Thesis for obtaining the doctor of sciences degree in public administration, specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. - Academy of Municipal Administration. - Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to theoretical and practical bases of the transformation mechanisms in public administration in the context of social change and development of scientific recommendations for their improvement.

The conceptual framework of the research formed the basis for a synergetic approach to the development of transformation mechanisms in public administration in terms of social change with the release and use of the factors influencing the processes of self-organization.

A general methodological approach to the analysis of stable and unstable states of self in the social system. Put into scientific circulation factor of self-organizing capacity and covered approaches to its consideration in the management of social systems. Highlight vector transformation trends in public administration in terms of social change and the analysis of its components. An expert survey and proposed transition to an innovative paradigm of mechanisms of transformation of public administration in Ukraine in terms of inherent social change based on factors of self-organizing capacity. A number of scientific recommendations.

Keywords: public administration, mechanisms, development, self-organizing capacity, synergistic approach system, social change, transformation.